

Hans Köhne

De kunst van het verbinden

In december 2015 nam Hans Köhne, na meer dan 36 jaar, afscheid van de betonsector. In zeer uiteenlopende projecten, van schoonbeton, via gietbouw en casestudy's, tot warmbeton, heeft hij zich ingezet voor een sterke marktpositie van het materiaal. Zijn belangrijkste rol: het ontwikkelen van netwerken voor kennis en experts.

Het is niet een bewuste carrièreplanning die aan de basis ligt van de loopbaan van Hans Köhne. Ook de keuze voor een studie aan de HTS maakt hij niet uit volle overtuiging. Hij heeft een breed interessegebied en gaat misschien wel net zo lief diergeneeskunde of geschiedenis studeren. Met bouwen heeft hij aanvankelijk maar weinig affiniteit en op de HTS duurt het dan ook even voordat hij plezier in het vak krijgt. Pas als hij kennismaakt met de meer praktische kant van de studie, oefeningen gaat doen in de werkplaats en bedrijven en bouwplaatsen gaat bezoeken, begint hij enthousiast te worden. Al snel wordt duidelijk dat hij vooral interesse heeft in materialen. En dan vooral in het met materialen een ontwerp tot uitvoering brengen.

Na een afstudeerstudie – over het ordenen van projectinformatie – heeft hij zijn droombaan nog niet voor ogen. Hij vindt het belangrijker dat hij werk vindt, dan wat voor werk dat precies is. Hij heeft net een gezin gesticht en is vooral op zoek naar een huis en inkomen. De eerste de beste baan die op zijn pad komt, grijpt hij met beide handen aan. Hij wordt tekenaar bij het prefab-betonbedrijf VANEG. Daar heeft hij niet het gevoel dat hij iets toevoegt. Na een halfjaar heeft hij het wel gezien en gaat hij aan de slag bij Bouw- en woningtoezicht Aalsmeer. Ook dat was niet echt een bewuste keuze. Het feit dat hij een riant huis krijgt aangeboden, speelt misschien nog wel de belangrijkste rol. “Het was een relatief kleine gemeente dus ik kreeg met zeer uiteenlopende zaken van doen. Ik hield me bezig met planontwikkeling en ruimtelijke ordening en moest informatie verzamelen en processen begeleiden. Dat onderdeel sprak mij een stuk meer aan dan de procedurele kant van vergunningen waarmee je bij gemeentes ook veel te maken krijgt. Maar bij alles wat ik deed, kwam het er toch vooral op aan te kijken wat anderen deden. Op een gegeven moment raakte ik ook daarop uitgekeken.”

Cementindustrie

Na drie jaar in Aalsmeer gaat Köhne aan de slag bij de bouwkundige dienst van NJHC (nu Stayokay). Daar krijgt hij de nodige verantwoordelijkheid. Zo moet hij in de regio behoeftes

CV

naam ing. Hans Köhne
leeftijd 63
opleidingen HTS Bouwkunde
werkgevers VANEG, Bouw- en
woningtoezicht bij gemeente
Aalsmeer, Bouwkundige dienst NJHC,
VA Nederlands Cement/VNC/ENCI/
Cement&BetonCentrum

peilen, verbouwingen organiseren en meerjarenbegrotingen opstellen. “Ik heb die baan als heel leuk en leerzaam ervaren. Het feit dat het een non-profitorganisatie was, sprak mij ook erg aan. De sfeer was heel informeel en toegankelijk.” Toch besluit hij in 1979 verder te kijken. Hij vindt dat hij te veel met details bezig is en is toe aan een baan waarbij hij wat meer beschouwend naar zaken kan kijken. Met die motivatie is hij van harte welkom bij de Verkoopassociatie Nederlands Cement ENCI CEMIJ ROBUR (kortweg VA). Het is al zijn vierde werkgever, en dat pas op zijn 27e! Bij de VA wordt hij aangenomen als redacteur van het vakblad *Cement*. Het is niet zozeer het materiaal cement of beton waardoor zijn interesse wordt gewekt – het had net zo goed staal of hout kunnen zijn –, maar veeleer het werken met communicatie en het op enige afstand beschouwen van bepaalde kwesties. Zijn eerste ervaringen als redacteur staan hem nog helder voor de geest. “Mijn eerste klus was een artikel van D3BN, destijds hofleverancier van *Cement*artikelen. Ik had zo mijn ideeën over hoe dat artikel beter kon. Daar was de auteur de heer Nieuwland niet bepaald van gediend. Wie was ik wel dat ik de kopij van een topconstructeur zo kon diskwalificeren! Ik keek daar enorm van op, had geen benul van de verhoudingen in deze wereld en al helemaal niet van status. Daar is toen zelfs de chef-redacteur aan te pas moeten komen. Maar uiteindelijk is het artikel toch behoorlijk op de kop gegaan.”

- 2 Het gemeentehuis van Tynaarlo, gebruikt als proefproject voor onderzoek naar de beheersing van de grijsstint van beton door inzet van vulstoffen als kalsteenmeel of vlieg-as
- 3 Staalvezelbetonnen casco van gietbouwproefproject op het Dubopark van de TU/e

Aan de eerste ervaringen als redacteur bewaart Köhne uitstekende herinneringen, hoewel de materie hem in die beginfase nog vrij onbekend is. Hij gaat zichzelf dan ook snel bijscholen, vooral op het gebied van betontechnologie. “Gesprekken volgen en vastleggen lukte nog wel, maar als goed redacteur moet je artikelen ook kunnen sturen. Het is daarom van belang de taal van de doelgroep te spreken.” De meeste affiniteit gaat uit naar materiaaltechnologie, meer dan naar constructies. Net als in zijn HTS-tijd. “Ik heb nooit de drang gevoeld om zaken constructief te doorgronden. Materiaaltechnologisch des te meer. Wat mij in het vak betontechnologie wel direct opviel, misschien wel tegenviel, was dat veel niet echt wetenschappelijk werd benaderd. De meeste eigenschappen werden empirisch bepaald. Druksterkte werd voorspeld op basis van watercementfactor en cementgehalte. Naar korrelepakkingen of sterkte van het toeslagmateriaal werd niet gekeken. In die tijd speelden vulstoffen ook geen rol en hulpstoffen waren pas net in opkomst. Wat dat betreft is er in de loop der jaren veel veranderd. Er zijn nu vele knoppen waaraan je kunt draaien, onder meer door betonchemie, bekistingstechniek en afwerkingstechnieken.”

Schoonbeton

Dankzij de betontechnologische bagage en zijn interesse in het materiaal, treedt Köhne toe tot de redactie van *Betoniek*. Daar hoort bij dat hij zelf nummers gaat schrijven. De eerste *Betoniek* van zijn hand is: ‘In de brand, uit de brand’ uit 1984. “Je moet je echt in zo’n onderwerp vastbijten. In de redactie werd altijd uitvoerig en vasthoudend gediscussieerd. Niets werd zo maar voor waar aangenomen. Die werkwijze was bijzonder intensief, maar daardoor ook ontzettend leerzaam.”

2

Het is de tijd dat hij de potentie en de essentie van beton begint in te zien. Hij waardeert vooral de interactie tussen ontwerp en productie, en van daaruit de dialoog tussen architect, constructeur en producent/bouwer. Gaandeweg verlegt hij zijn aandacht van redactiewerk naar algemene communicatie, PR en marketingcommunicatie. Na diverse cursussen doet hij zelfs een masterstudie 'Marketing Strategy' aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Eind jaren tachtig kruist het onderwerp schoonbeton zijn pad. Köhne vindt het opmerkelijk dat er zo veel misgaat in de praktijk en dat er zo slecht wordt gecommuniceerd als het om esthetisch beton gaat. "Ontwerpers, producenten en bouwers spraken elkaars taal niet. Er werd slecht naar elkaar geluisterd en ik vroeg me wel eens af of mensen elkaar überhaupt wel wilden begrijpen. Problemen werden terzijde geschoven of als een vast gegeven beschouwd. Strikte kaders met betrekking tot tijd en geld gaven geen gelegenheid voor onderzoek, experiment of ontwikkeling." Als er een *Betoniek*nummer over schoonbeton moet worden geschreven, is Köhne de aangewezen persoon om dat op te pakken. Het is het begin van een lange periode waarin hij zich inzet voor het onderwerp schoonbeton. Om het onderwerp in de vingers te krijgen, legt Köhne zijn oor te luister bij architecten. Hij wil weten hoe die groep met esthetisch beton omgaat. Pas dan kun je met informatie en oplossingen komen die ook daadwerkelijk landt bij de doelgroep. Al snel kwam hij erachter dat als je besluit schoonbeton – dus met esthetische kwaliteiten – toe te passen, je dat in een vroeg stadium moet doen. "Je moet je bewust zijn en vooral blijven van de consequenties van die keuze. Schoonbeton vraagt om een heel andere benadering dan gewoon constructief beton. Van architect Cees Dam leerde ik dat beton eigenlijk te goedkoop is om er zorgvuldig mee om te gaan. Door de bouw-

3

“Dat de grijsschaal zulke heftige discussies zou oproepen, hadden we nooit verwacht”

cultuur hadden mensen vaak te weinig geld over voor beton. Maar schoonbeton vraagt heel veel aandacht en nazorg. Je moet bijvoorbeeld altijd uitgaan van een esthetische afwerking; het gaat nooit in één keer helemaal goed. En bouwplaatsmedewerkers moeten worden opgeleid en gemotiveerd. Het zijn allemaal zaken waarmee je rekening moet houden, ook in financieel opzicht.”

Een van de eerste concrete resultaten van zijn inspanningen is de ENCI-uitgave 'Schoon beton, mooi werk', een leidraad uit 2001 met voorschriften, voorbeeldteksten, projectspecificaties en aanbevelingen. Die ontwikkelt Köhne samen met Henk Oude Kempers en wijlen Fred Gladdines. Het meest opvallende en spraakmakende onderdeel van die publicatie is de grijsschaal beton. "We hadden er wel rekening mee gehouden

4

5

“Het is de betonindustrie nog niet gelukt met één krachtige, gezamenlijke duurzaam-bouwen-boodschap te komen”

dat die grijsschaal niet eenvoudig zou worden geaccepteerd, maar dat het zulke heftige discussies zou oproepen hadden we nooit verwacht. Het grootste probleem was dat de grijsschaal verwachtingen wekte bij architecten, die de betonleveranciers toen nog niet direct konden waarmaken. Beton leveren op kleur was een volstrekt nieuwe gedachte. Het probleem was dat het document werd gebruikt als controlemiddel achteraf. Maar daar was het helemaal niet voor bedoeld. Het moest een hulpmiddel zijn bij de discussie vóóraf. Bovendien is een grijsschaal een papieren product en papier is geen beton. Grijs papier oogt nou eenmaal heel anders dan grijs beton.”

Maar met beperkingen is er eindelijk een handvat om schoonbeton te specificeren in projectbestekken. Daardoor wordt de grijsschaal al snel door veel mensen gebruikt en in bestekken voorgeschreven. Toch wordt ingezien dat een veel breder draagvlak nodig is. Daarom is in samenwerking met verschillende partijen begonnen met de ontwikkeling van de eerste CUR-Aanbeveling voor schoonbeton. Met vooruitziende blik werd daarvoor tijdig nummer 100 geclaimd. Opmerkelijk is dat daarin de ENCI-grijsschaal zonder aanpassingen is overgenomen. Wel is in de Aanbeveling veel duidelijker aangegeven wat de rol van die grijsschaal is.

In die tijd start een Stutech-studiecel die gaat onderzoeken hoe de grijstint van beton is te beheersen door inzet van vulstoffen als kalksteenmeel of vliegias. Het gemeentehuis van Tynaarlo

van Claus & Kaan architecten wordt gebruikt als proefproject, onder verantwoordelijkheid van Henk Oude Kempers (ABT). “Dat project bood een ideale kans om te toetsen wat de effecten van de CUR-Aanbeveling waren en hoe die in de praktijk kon worden ingezet. Wat het document zou betekenen voor de architect, voor de aannemer, voor de bekistingsleverancier. De kelder van het gemeentehuis werd gebruikt als proeftuin. Daar waren immers niet de hoogste esthetische eisen aan gesteld. We hebben allerlei varianten uitgeprobeerd en iedereen deed enorm zijn best. Maar nadat alle wanden waren gestort – en dat was echt een enorm groot oppervlak – hadden we het nog niet goed in de vingers. De conclusie was duidelijk: de kwaliteit van schoonbeton kun je niet alleen op papier regelen. Je bent er niet met een recept met bijvoorbeeld 180 liter fijn of met die en die vulstof. Je zult altijd een proefwand moeten maken als referentie, met de materialen, technieken en mensen die voor het project beschikbaar zijn. En op basis daarvan moet je heldere afspraken maken.”

Gietbouw

Dankzij zijn inspanningen voor schoonbeton leert Köhne wat er in het hoofd van een architect, een aannemer en een leverancier omgaat. Dat het nodig is als je dingen wilt bereiken, dat je duidelijke afspraken met elkaar maakt en samenwerkt op basis van inzicht in en begrip voor elkaars rol en belang. Dat geldt ook bij de zogenoemde gietbouwcampagne waartoe hij, gesteund door Peter van Garderen van Probeton, eind jaren negentig het initiatief neemt. “Het was een taai proces, de betonmortelindustrie kregen we aanvankelijk maar moeizaam mee. Maar dankzij de salamitactiek, het zetten van kleine stapjes, hebben we toch een hoop voor elkaar gekregen. Gaandeweg hebben we samen met de betonmortelsector het Gietbouw Platform opgezet, waarin veel expertise werd gebundeld voor

service en ondersteuning aan gietbouwprojecten. Die campagne paste goed in de tijd. In de jaren zestig en zeventig was gietbouw nog de meest toegepaste bouwmethode voor woningcasco's. Daarmee werd de woningnood kwantitatief opgelost. In de jaren tachtig liep het marktaandeel sterk terug, zonder dat iemand zich er druk over maakte; er was toch werk genoeg. Maar in de jaren negentig begon dat toch voor problemen te zorgen. Dankzij de inspanningen in het Gietbouw Platform kon het marktaandeel vervolgens weer worden vergroot van 25% naar 35%.

Van die gietbouwactiviteiten is, tot ongenoegen van Köhne, momenteel niets meer over. "Wat ik vooral jammer vind, is dat de betonmortelindustrie niet heeft gezocht naar een grotere rol dan alleen het toeleveren van beton. In mijn ogen zouden ze de (mede)verantwoordelijkheid moeten nemen voor een gereed product. Beton uit de bekisting dus, in plaats van beton uit de kubel. Of: vierkante meters leveren in plaats van kubieke meters." In het verlengde van het Gietbouw Platform probeert Köhne met de prefab-betonindustrie een platform prefab cascobouw op te zetten. Maar de bereidheid om samen te werken en werkelijk kennis te delen bleek onvoldoende aanwezig.

Duurzaam bouwen

Een thema dat in al de jaren dat Köhne actief is, in meer of mindere mate aandacht heeft gekregen, is duurzaam bouwen. De laatste jaren staat het weer prominent op de agenda met subthema's als circulaire economie en carbon footprint. Beton heeft volgens Köhne meer dan voldoende mogelijkheden om juist op dit thema sterk te scoren. Denk aan recycling, lange levensduur en thermische massa. Maar echt voordeel doet de industrie er nog niet mee. "Het is de betonindustrie nog niet gelukt met één krachtige, gezamenlijke boodschap te komen. Dat vind ik ontzettend jammer. Er is geen enkel materiaal dat het concept van circulair bouwen zo goed kan waarmaken als beton. Het hergebruik van betongranulaat wordt weliswaar genoemd als belangrijke positieve eigenschap, maar in de praktijk komt van dat hergebruik nog maar weinig terecht. Constructeurs aarzelen of werpen drempels op, maar ook de betonindustrie werkt niet krachtig mee. Beton met 50 tot 100% granulaat is lang niet altijd te krijgen. Er is niet echt een eenduidig beleid waaruit ambitie spreekt. Het is tekenend dat partijen binnen de Green Deal Beton elkaar zo moeilijk weten te vinden; het gaat moeizaam vooruit. Waarom niet standaard voor elk beton uitgaan van 10 tot 20% vervanging van grind door granulaat? Dan raakt die voorraadberg echt wel op. En als je echt alleen grind wilt een meerprijs vragen? Nu is het nog andersom. Traditioneel wordt in de cement- en betonindustrie gestreefd naar grote volumes waardoor de ontwikkeling zich vooral richt op efficiëntieverbetering. En dan krijg je vroeg of laat pure prijsconcurrentie in plaats van waardecreatie. Ik vind

6

“Het echte gevoel van beton leer je niet uit een studieboek – beton moet je voelen, ruiken en proeven”

ook dat de ambities voor gezamenlijke kennis- en productontwikkeling in de betonindustrie de afgelopen jaren minder zijn geworden. Uiteraard heeft dat te maken met slechte marktomstandigheden. We zitten echt in een vechtersmarkt. Dat zijn geen ideale omstandigheden om een langetermijnvisie te ontwikkelen. Maar die visie is wel noodzakelijk, bij voorkeur één die door de hele betonindustrie wordt gedeeld, dus de prefab- en de betonmortelindustrie gezamenlijk.”

Hoewel hij er een duidelijke mening over heeft, heeft Köhne nooit een heel prominente rol gehad in het thema duurzaam bouwen (achteraf heeft hij daar wel wat spijtgevoelens over). Anders is dat voor één aspect ervan, de thermische activering

7

8

van beton. Het is een van de voordelen die bouwen met beton heeft als het gaat om duurzaamheid. Het biedt de mogelijkheid, dankzij de betonconstructie, energie te besparen met behoud van thermisch comfort. Ironisch genoeg is dit eigenlijk niet de verdienste van het beton zelf. Je maakt alleen met moderne installatietechniek op een slimme manier gebruik van de eigenschappen van beton.

Casestudy's

Köhne ziet ook voldoende positieve ontwikkelingen in de betonsector. Industrialisatie gaat verder en die is niet alleen gericht op meer van hetzelfde maar juist op flexibiliteit. "Dat is kracht van beton. Mooie bouwwerken zijn namelijk niet vlak en niet recht maar hebben een specifiekere vorm en verschijning." Een van de activiteiten waar Köhne het meeste voldoening in vindt, zijn de diverse casestudy's die hij met Siebe Bakker (bureaubakker) organiseert voor ontwerpers en producenten van prefab beton. Hierbij wordt met marktpartijen de maakbaarheid verkend van de steeds verder reikende ambities van ontwerpers en vormgevers. "Het ging niet om het experimenteren op zich. Het belangrijkste doel was het creëren van een dialoog. We daagden ontwerpers uit om een ultieme droom met beton te formuleren waarbij ze zich niet moesten laten leiden door beperkingen. Producenten mochten niet zeggen dat het niet kon, maar samen met de ontwerpers op zoek gaan naar oplossingen. Het ging daarbij niet eens zozeer om die uiteindelijke oplossing. De experimenten waren een doel om elkaars denkwereld te leren kennen en begrijpen." Iets vergelijkbaars geldt voor de Concrete Design Competition, een internationale ideeën- en ontwerpwedstrijd voor studenten, met als doel het stimuleren van architectonisch materiaalonderzoek. "Door zelf hands-on met het materiaal bezig te gaan, leerden studenten het materiaal pas echt goed kennen. Als je er een keer mee hebt gewerkt, vergeet je het nooit meer. Dat echte gevoel leer je niet uit een studieboek, beton moet je voelen, ruiken en proeven."

Die dialoog en het verbinden waren ook de belangrijkste doelen voor de zogenoemde Nacht van Beton, bedoeld als een tweejaarlijks evenement. Hier worden architecten, constructeurs en bouwers getraakteerd op inspirerende presentaties van projecten die hun uitzonderlijke kwaliteit te danken hebben aan de interactie tussen en integratie van architectuur en constructie. Na twee succesvolle edities sneuvelt dat initiatief echter al weer. "Er moesten activiteiten worden geschrapt. Ik heb er nog wel eens spijt van dat ik dat te makkelijk heb laten lopen, want ik vond het een geweldig concept!"

Relaties

Een van de laatste projecten waar Köhne zich mee bezighoudt, is Warmbeton. Dit is het concept voor monoliete gevels, gebaseerd op ultra-lichtbeton dat thermische isolatiecapaciteit combineert met draagvermogen. Er zijn wel de nodige stappen gezet, zo is er onlangs een proefwand gestort. Maar volwassen is het concept nog allerminst. Köhne realiseert zich dat als hij dit project loslaat, het vermoedelijk tot stilstand komt. Hij hoopt daarom dat zijn rol snel wordt overgenomen. Hij is namelijk niet iemand die in de betonwereld wil blijven hangen. "Ik heb met veel plezier gewerkt in een omgeving waarin ik mijn ei kwijt kon en waarin mijn kwaliteiten goed tot hun recht kwamen. Maar ik heb het werk nooit als levensvervulling gezien. Ik heb wel altijd geprobeerd iets bij te dragen en méér waarde te creëren dan dat ik mijn werkgever heb gekost. Ik ben blij met de ruimte die ik heb gekregen om dat in te kunnen vullen. En vooral met de relaties die ik met veel mensen heb opgebouwd. Het is mijn overtuiging dat investeren in de zachte kant van relaties veel meer loont dan in de harde kant. En die relaties ga ik waarschijnlijk nog wel het meeste missen." 📧

Jacques Linssen